

ПРОГРАМА СПРИЯННЯ ПАРЛАМЕНТУ УКРАЇНИ

АПАРАТ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

ПРАВИЛА ОФОРМЛЕННЯ ПРОЕКТІВ ЗАКОНІВ ТА ОСНОВНІ ВИМОГИ ЗАКОНОДАВЧОЇ ТЕХНІКИ

(Методичні рекомендації)

Київ 2007

Програма сприяння Парламенту України університету Індіани (ПСІ) за підтримки USAID спрямовує свою діяльність на досягнення трьох основних цілей:

- впровадження ефективного та демократичного внутрішнього порядку роботи ВР;
- покращення співпраці між законодавчою та виконавчою гілками влади;
- підвищення рівня доступу громадян до законодавчого процесу та забезпечення зворотного зв'язку між громадянами та Парламентом.

Ця публікація здійснена за підтримки, наданої Відділом демократії і врядування Місії USAID в Україні, Молдові та Білорусі відповідно до умов гранту №121-A-00-03-00008-00.

Методичні рекомендації підготовлено Головним юридичним управлінням Апарату Верховної Ради України.

Відповідальний за підготовку рекомендацій – Заступник Керівника Апарату Верховної Ради України – керівник Головного юридичного управління Теплюк М.О.

Загальна редакція: Крижанівський Володимир Петрович

Видання третє, виправлене і доповнене

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

INDIANA UNIVERSITY

З М І С Т

Вступ	4
Загальні положення	5
Складання тексту проекту	9
Структура законопроекту	9
Мова і термінологія законопроекту	13
Викладення нормативних положень	14
Внесення змін до законів	15
Підготовка переліку законодавчих актів про визнання їх такими, що втратили чинність	26
Супровідні матеріали, що подаються із законопроектом	31

ВСТУП

Законодавча діяльність Верховної Ради України у контексті еволюції законодавства України засвідчила існування проблеми якості законів. Поряд з іншими чинниками, що так чи інакше впливають на якість законів, ця проблема, зокрема, зумовлена також і недодержанням вимог законодавчої техніки у процесі законотворення.

Натомість саме законодавча техніка (рівень її розвитку) як невід'ємна частина законотворення значною мірою здатна забезпечити належну якість і ефективність усього законодавчого масиву, що, безумовно, має сприяти адекватному впливу законодавства на політичні, економічні та соціальні відносини у державі. Адже відповідний рівень законодавчої техніки, що є надійним гарантом вдосконалення законодавства, правильного застосування та повної відповідності волі законодавця, сприяє утвердженню в державі принципу верховенства закону.

У той же час недооцінка правил законодавчої техніки або їх ігнорування чи спрощення можуть призвести до численних законодавчих та правозастосовчих помилок.

Загальні положення

Законодавча техніка – це система усталених теоретико-прикладних правил, вироблених на підставі багаторічної практики законотворчості, якими окреслено засоби і методи розробки та написання проектів законів, що забезпечують точну й повну відповідність положень, що викладаються, їх змісту і призначенню, вичерпний обсяг правового регулювання, ясність та доступність правового матеріалу тощо.

Основними взаємозв'язаними складовими елементами законодавчої техніки є:

- методологія складання законопроекту;
- визначення структури закону, адекватної його змісту;
- правила і засоби викладення нормативних положень законопроекту;
- мова і термінологія законопроекту;
- правила внесення змін до закону.

Ці методичні рекомендації розроблені з метою уніфікації написання проектів законів та дотримання вимог законодавчої техніки при підготовці законопроектів про внесення змін до чинних законодавчих актів.

Закон — це державний нормативно-правовий акт вищої юридичної сили, що регулює найбільш важливі суспільні відносини шляхом встановлення загальнообов'язкових правил поведінки суб'єктів цих відносин.

Основним Законом України є Конституція України. Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй.

Перш ніж приступити до написання проекту закону, слід проаналізувати, чи питання, які передбачається вирішити в ньому, належать до сфери регулювання законом. Статтею 92 Конституції України визначено питання, що регулюються виключно законами.

Перед викладенням нормативних положень законопроекту необхідно вивчити міжнародні договори України, які стосуються теми проекту. При цьому слід враховувати вимоги статті 9 Конституції України, згідно з якою чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України.

Під час розробки законопроектів варто також враховувати положення Закону України “Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу” від 18 березня 2004 року № 1629-IV і Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС (УПС), зважаючи на їх значення для реалізації проголошеного Україною курсу на європейську інтеграцію. У разі протиріч положень проекту з вимогами УПС їх необхідно привести у відповідність до Угоди, за винятком тих випадків, що передбачені самою УПС.

З метою взаємного узгодження проекту із чинними законами та уникнення суперечностей слід проаналізувати все чинне законодавство, особливо вимоги, що містяться в податкових, бюджетних законах тощо.

Неправомірно включати до галузевого закону норми, які не є його предметом, або ті, що кодифіковані та розміщені в кодексах. У цьому випадку застосовується відсилочна (бланкетна) норма до того чи іншого закону (кодексу). Такі

проблеми виникають досить часто, якщо треба встановити адміністративну чи кримінальну відповідальність.

До того ж слід звернути увагу, що відповідно до статті 92 Конституції України питання встановлення юридичної відповідальності визначаються виключно законами.

Приклади:

а) *“Стаття 15. Відповідальність за вчинення насильства в сім’ї*

Члени сім’ї, які вчинили насильство в сім’ї, несуть кримінальну, адміністративну чи цивільно-правову відповідальність відповідно до закону”;

б) *“Стаття 28. Відповідальність за порушення законодавства про поштовий зв’язок*

Порушення правил надання послуг поштового зв’язку, виготовлення з метою збуту чи збут свідомо підроблених поштових марок та кліше державних знаків маркувальних машин, псування засобів поштового зв’язку, крадіжка чи пошкодження поштових відправлень тягне за собою відповідальність відповідно до закону”.

Відсилочні норми можуть міститися всередині закону чи статті. Номери статей, частин статей, пунктів, абзаців тощо, до яких дається відсилка, викладаються текстом або в дужках.

Якщо при відсиланні до статті дається її назва (таке буває в кодексах), номер такої статті пишеться в дужках.

Приклади:

а) *у статті 223 Кодексу України про адміністративні правопорушення:*

“Органи державного пожежного нагляду розглядають справи про адміністративні правопорушення, пов’язані з порушенням встановлених законодавством вимог пожежної безпеки, невиконанням приписів та постанов посадових осіб органів державного нагляду (статті 120, 175, 188)”;

б) у статті 67 Кримінального кодексу України:

“2) вчинення злочину групою осіб за попередньою змовою (частина друга або третя статті 28)”.

Проте досить часто відсилочні норми викладаються текстом, наприклад, “згідно із статтею 5 цього Закону” або “відповідно до частини першої цієї статті”.

Приклади:

а) у статті 43 Закону України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом”:

“Задоволення вимог кредиторів здійснюється в порядку черговості згідно із статтею 31 цього Закону”;

б) у статті 7 Закону України “Про угоди про розподіл продукції”:

“10. Переможець конкурсу визначається Кабінетом Міністрів України протягом строку, передбаченого пунктом 6 цієї статті з урахуванням пропозицій Міжвідомчої комісії”.

Оформлення проектів законодавчих актів і супровідних документів повинно здійснюватися відповідно до статей 85 і 86 Регламенту Верховної Ради України, Положення про порядок роботи у Верховній Раді України із проектами законів, постанов та інших актів Верховної Ради України.

СКЛАДАННЯ ТЕКСТУ ПРОЕКТУ

Структура законопроекту

Структура законопроекту повинна забезпечувати послідовне логічне викладення нормативного матеріалу, його доступність для огляду та тим самим сприяти правильному його розумінню, а, відтак, і застосуванню.

Кожен законопроект має назву, яка є складовою частиною офіційного тексту закону. У назві закону стисло (в декількох словах) викладається зміст закону. Для цього використовуються інформативні поняття, які дозволяють розпізнати предмет, що регулюється цим законом.

Наприклад:

закони України “Про систему оподаткування”, “Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів”.

У необхідних випадках, а таке буває досить часто при прийнятті закону, у вступній частині (преамбулі) роз'яснюється мета і мотиви прийняття закону. Правові норми до преамбули не повинні включатися.

Наприклад:

*“Цей Закон визначає принципи побудови системи оподаткування в Україні, податки і збори (обов'язкові платежі)...”;
“Цей Закон визначає порядок створення, ліквідації та особливості механізму функціонування спеціальної економічної зони “Славутич”.*

На початку законопроекту розташовуються норми загального характеру, що встановлюють принципи правового регулювання і містять правила, які повинні враховуватися при застосуванні наступних нормативних вказівок.

Далі в проекті розміщуються норми, згруповані з окремих питань, що стосуються того або іншого аспекту правового регулювання.

Потім викладаються додаткові положення, які стосуються всіх або кількох питань, що належать до сфери регулювання цього закону. Мається на увазі, наприклад, відповідальність за порушення цього закону, розгляд спорів тощо.

Завершують законопроект прикінцеві положення. До речі, прикінцеві положення з'явилися в структурі закону після прийняття нової Конституції України. Необхідність введення Закону в дію самим законом впливає із статті 94 Конституції України.

У Прикінцевих положеннях проекту зазначається: термін набрання чинності законом, доручення Кабінету Міністрів України у зв'язку з його прийняттям та приведенням нормативних актів у відповідність до нього. Норми тимчасового та локального характеру, якщо вони є в законі, також включаються до прикінцевих положень.

Наприклад:

у Законі України “Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)”:

*“Розділ V
ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ*

- 1. Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування.*
- 2. При вирішенні колективних трудових спорів (конфліктів), що виникли до набрання чинності цим Законом, застосову-*

ються норми законодавства, які діяли на момент виникнення такого спору (конфлікту).

3. Встановити, що до приведення законодавства у відповідність із Законом України “Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)” закони та інші нормативно-правові акти застосовуються у частині, що не суперечить цьому Закону.

4. Кабінету Міністрів України у тримісячний строк подати до Верховної Ради України пропозиції про приведення законодавчих актів України у відповідність з цим Законом.

5. Протягом 1998 року утворити національну службу посередництва і примирення”.

З метою усунення колізій в законодавстві після прийняття нового закону в його прикінцевих положеннях наводиться перелік законодавчих актів, що втрачають чинність або до яких вносяться зміни.

Наприклад:

у Законі України “Про внесення змін до Закону України “Про банкрутство” розміщено перелік законодавчих актів, до яких вносяться зміни у зв’язку з прийняттям нової редакції цього Закону.

Це може бути й окремий акт. Приміром, під час розробки Закону України “Про Державну прикордонну службу України” одночасно підготовлено і прийнято Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв’язку з прийняттям Закону України “Про Державну прикордонну службу України”.

Перехідні положення застосовуються у разі, якщо потрібно в повному обсязі врегулювати відносини на період дії цього закону.

Наприклад:

у розділі XV “Перехідні положення” Конституції України містяться норми, що регулюють правовідносини інакше, ніж це передбачено Конституцію України до прийняття, зокрема, законів “Про Конституційний Суд України”, “Про прокуратуру”, з питань досудового слідства тощо.

Перехідні положення є також в новому Кримінальному кодексі України.

Структура проекту залежить від його обсягу і змісту. Великі законопроекти поділяються на розділи (глави). При цьому нормативні положення загального характеру зазвичай об'єднуються в розділ, який іменується “Загальні положення”. В окремі розділи об'єднуються нормативні положення, які стосуються одного правового інституту або питання.

Нумерація розділів, глав, статей є наскрізною відповідно до порядкового номеру, що не змінюється при внесенні змін до закону.

Розділи, як правило, нумеруються римськими цифрами.

Законопроект поділяється на статті, які можуть складатися із частин і пунктів. Частини статей та пунктів, у свою чергу, поділяються на абзаци і підпункти. Нумерація статей здійснюється арабськими цифрами. Якщо стаття чимала за обсягом і містить декілька частин, вони для зручності застосування також нумеруються. При цьому частина статті у пункт не перетворюється (така помилка зустрічається досить часто). Частини статті – це завжди правова норма, а пункт – окреме питання. Пункти також нумеруються цифрами або буквами.

*Як **негативний приклад**, можна навести закони України “Про оподаткування прибутку підприємств” та “Про пода-*

ток на додану вартість”. Структура зазначених законів побудована за правилами написання інструкцій, що видаються міністерствами. Це значно ускладнює, зокрема, подальше внесення змін до них.

Іншим недоліком зазначених законів є наявність громіздких статей, перенасичених регулятивними приписами, що призводить не лише до ускладнень під час внесення до них наступних змін, але й у процесі їх застосування.

Наприклад, *стаття 1 Закону України “Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення” містить 35 абзаців. Така об’ємна норма з’явилася в Законі після внесення змін до нього законами від 7 лютого 2002 року і 15 листопада 2005 року.*

Примітки до статей допускаються у виняткових випадках, якщо відповідне положення не можна викласти в тексті статті без порушення цілісності його змісту.

Мова і термінологія законопроекту

Текст проекту має викладатися стисло, державною діловою мовою, за змогою, короткими фразами. Не варто застосовувати вислови з багатьма підрядними реченнями. Особливу увагу необхідно звертати на точність термінології. Визначення термінів повинно відповідати тому змісту, який міститься в літературній мові, спеціальних науках та чинному законодавстві, та має бути однаковим у всьому тексті закону. Якщо термінологія обмежується лише певним законом, то дається відповідне застереження. Наприклад: “Для цілей цього Закону вживаються такі терміни і поняття” або “У цьому Законі терміни вживаються в такому значенні”.

У разі посилань у тексті закону на статті, частини статей, пункти, абзаци тощо, слід пам'ятати, що номери статей, пунктів пишуться цифрами, а частин статей, абзацив – словами.

Назви органів державної влади і організацій мають відповідати їх офіційним назвам на час прийняття закону.

Водночас треба враховувати, що відповідно до статті 116 Конституції України право утворювати, реорганізовувати та ліквідувати центральні органи виконавчої влади належить Кабінету Міністрів України. Оскільки цей процес є динамічним, навряд чи доцільно давати в законі власну назву відповідного органу виконавчої влади. Застосування терміну “уповноважений центральний орган виконавчої влади” є більш прийнятним.

Якщо в проекті є посилання на інший закон, то зазначається його назва.

Викладення нормативних положень

Нормативні положення не повинні містити зайвої деталізації. Потрібно завжди пам'ятати, що закон регулює суспільні відносини, а не вирішує конкретне питання.

Для полегшення застосування норм і виключення різотлумачень кожне нормативне положення має бути чітко викладено та сформульовано таким чином, щоб не виникало сумніву стосовно строку дії в часі. Якщо закон або його окремі норми не обмежені в дії часом, то ніяких застережень щодо цього давати не треба. У разі, якщо закон або його окремі норми приймаються з обмеженим строком дії, то про це слід обов'язково зазначити у законі, нормі.

Приклад:

Закон України “Про запровадження в порядку експерименту єдиного (фіксованого) податку для сільськогосподарських товаровиробників” (Відомості Верховної Ради України, 1998 р., № 25, ст. 147)

“Стаття 9. Прикінцеві положення

Цей Закон набирає чинності з дня опублікування і діє до 31 грудня 2000 року”.

Як **негативний приклад**, можна навести Закон України “Про зупинення спаду сільськогосподарського виробництва та продовольче забезпечення країни у 1997-1998 роках”. Незважаючи на таку назву, в тексті Закону не дано застережень щодо його дії в часі.

Визначаючи норми щодо набрання чинності законом, необхідно зважати на положення статті 94 Конституції України: “Будь-який Закон набирає чинності через десять днів з дня його офіційного оприлюднення, якщо інше не передбачено самим законом, але не раніше дня його опублікування”.

Формулювання “Закон набирає чинності з дня його опублікування” є найбільш оптимальним для законів, які не потребують здійснення, зокрема підготовчих заходів.

Внесення змін до законів

Велику кількість законів, що приймаються Верховною Радою України, складають закони про внесення змін до чинних законів. Основна мета їх прийняття — усунення колізій у законодавстві у зв'язку з прийняттям нового закону, а також необхідність змін окремих норм закону без зміни його в цілому.

Під час підготовки законопроектів про внесення змін до законів існують певні особливості правил законодавчої техніки, зумовлені національною системою законодавства, з метою зручності роботи під час подальшого внесення змін до чинних законів.

1. У законі, до якого вносяться зміни, обов'язково зазначається джерело опублікування — Відомості Верховної Ради України, а також джерело опублікування наступних змін, які вносилися до закону. Якщо закон ще не опублікований у Відомостях, то слід навести його номер і дату прийняття.

У виключних випадках джерелом опублікування може бути Офіційний вісник України.

Наприклад:

Митний тариф України, який дуже великий за обсягом, опублікований лише в Офіційному віснику України, у Відомостях Верховної Ради України вміщений Закон про його затвердження.

Тому при внесенні змін до тексту Митного тарифу слід посилатися на джерело опублікування – Відомості Верховної Ради України, де опублікований Закон про затвердження, та Офіційний вісник України, в якому опублікований додаток до Закону – текст Митного тарифу України.

Приклад:

“Верховна Рада України п о с т а н о в л я є:

І. Внести до Митного тарифу України, затвердженого Законом України “Про Митний тариф України” (Відомості Верховної Ради України, 2001 р., № 24, ст. 125; Офіційний вісник України, 2001 р., № 18, ст. 781; із наступними змінами), такі зміни:”

При викладенні закону в новій редакції або в разі доповнення його новим розділом, главою або статтею наводиться джерело опублікування всіх змін, що вносилися до закону. В інших випадках слід брати джерело опублікування тільки тих змін, що стосуються статей, частин, пунктів, підпунктів тощо, до яких вносяться зміни.

У разі внесення до закону (статті) змін, що за обсягом займають більшу частину тексту або істотно впливають на його зміст, доцільно викласти закон (статтю) в новій редакції.

У випадках, якщо вносяться зміни до закону, викладеного в новій редакції, зміни вносяться до його оновленої редакції з посиланням на джерело її опублікування. На всі попередні редакції оновленого закону посилання не робляться.

Під час виникнення розбіжностей між оригіналом та опублікованим текстом закону треба користуватися текстом, що міститься в офіційному джерелі публікації, на яке робиться посилання. Це, перш за все, — Відомості Верховної Ради України.

2. Якщо в законопроекті зазначається термін введення закону в дію, то він має складатися з двох розділів або пунктів. Перший — внесення змін до закону, другий — термін набрання чинності законом, що приймається, та доручення, що зумовлені його прийняттям. Це правило не застосовується до законів, які викладаються у новій редакції: їх структура має бути такою, як і в оригіналі закону.

Приклади:

а) Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про Державний бюджет України на 2006 рік”

“Верховна Рада України п о с т а н о в л я є :

1. Внести до Закону України “Про Державний бюджет

України на 2006 рік” (Відомості Верховної Ради України, 2006 р., N 9, ст. 96; із змінами, внесеними законами України від 23 лютого 2006 року N 3469-IV та N 3513-IV) такі зміни:”

“II. Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування”;

б) Закон України “Про внесення зміни до Кримінально-виконавчого кодексу України”

“Верховна Рада України п о с т а н о в л я є :

1. Статтю 151 Кримінально-виконавчого кодексу України (Відомості Верховної Ради України, 2004 р., N 3-4, ст. 21) доповнити частиною сьомою такого змісту:”

“2. Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування”;

в) Закон України “Про внесення зміни до статті 1 Закону України “Про патентування деяких видів підприємницької діяльності”

“Верховна Рада України п о с т а н о в л я є :

I. Пункт 1 частини третьої статті 1 Закону України “Про патентування деяких видів підприємницької діяльності” (Відомості Верховної Ради України, 1996 р., N 20, ст. 82; 1998 р., N 30-31, ст. 193) викласти в такій редакції:”

II. Прикінцеві положення

1. Цей Закон набирає чинності з 1 січня 2007 року.

2. Кабінету Міністрів України в місячний строк з дня набрання чинності цим Законом: забезпечити прийняття нормативно-правових актів, передбачених цим Законом; привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом; забезпечити перегляд і скасування міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади їхніх нормативно-правових актів, що суперечать цьому Закону”.

3. Зміни вносяться до оригінального закону, а не до закону про внесення змін до цього закону.

Існують випадки, коли є доцільність внесення змін до закону про внесення змін. Проте в цьому разі зміни можуть вноситися тільки до другого його розділу, який стосується набрання чинності або порядку введення в дію закону, якщо необхідно змінити термін або інше положення, що стосується порядку введення його в дію.

Приклади:

а) Закон України “Про внесення зміни до Сімейного кодексу України”

“Верховна Рада України п о с т а н о в л я є :

1. Пункт 1 та абзац перший пункту 2 розділу VII “Прикінцеві положення” Сімейного кодексу України (Відомості Верховної Ради України, 2002 р., № 21 – 22, ст. 135) викласти у такій редакції:

“1. Цей Кодекс набирає чинності одночасно з набранням чинності Цивільним кодексом України.

2. Визнати такими, що втрачають чинність з вступом у дію Сімейного кодексу України”.

2. Цей Закон набирає чинності з 1 січня 2003 року”;

б) Закон України “Про внесення зміни до Земельного кодексу України”

“З метою забезпечення реалізації прав громадян на земельні ділянки та недопущення їх незаконного відчуження Верховна Рада України п о с т а н о в л я є :

1. Доповнити пункт 15 розділу X “Перехідні положення” Земельного кодексу України абзацом такого змісту:

“Угоди (у тому числі довіреності), укладені під час дії заборони на відчуження земельних ділянок та земельних часток (паїв), встановленої абзацом першим цього пункту, в частині відчуження зазначених ділянок та земельних часток (паїв), а так само в частині передачі прав на відчуження зазначених

ділянок та земельних часток (паїв) на майбутнє є недійсними з моменту їх укладення (посвідчення)”.

II. Прикінцеві положення

1. Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування.

2. Кабінету Міністрів України, Генеральній прокуратурі України забезпечити організацію проведення перевірок щодо правомірності посвідчення угод (довіреностей) у частині відчуження земельних ділянок та земельних часток (паїв), а також у частині передачі прав на відчуження земельних ділянок та земельних часток (паїв) на майбутнє, передбачених пунктом 15 розділу X “Перехідні положення” Земельного кодексу України, та вжити відповідних заходів реформування”.

4. До закону можуть вноситися такі зміни: нова редакція закону, його статей, частин, пунктів, підпунктів, абзаців, речень; заміна слів та їх виключення, доповнення статтями, частинами статей, пунктами, підпунктами тощо.

Приклади:

а) у Законі України “Про внесення змін до Закону України “Про загальний військовий обов’язок і військову службу”:

“Верховна Рада України п о с т а н о в л я є :

Внести зміни до Закону України “Про загальний військовий обов’язок та військову службу” (Відомості Верховної Ради України, 1999 р., N 33, ст. 270; 2000 р., N 4, ст. 27, N 30, ст. 235; 2001 р., N 9, ст. 38; 2003 р., N 4, ст. 34, N 5, ст. 37, N 15, ст. 108, N 27, ст. 209, N 29, ст. 234; 2004 р., N 8, ст. 67, N 10, ст. 94, N 36, ст. 444; 2005 р., N 16, ст. 259, N 20, ст. 276, N 27, ст. 361; із змінами, внесеними Законом України від 15 грудня 2005 року N 3200-IV), виклавши його у такій редакції:”;

б) “Статтю 51 Гірничого кодексу України (Відомості Верховної Ради України, 1999 р., N 50, ст. 433) викласти у такій редакції:

“Стаття 51. Особливості дисциплінарної відповідальності працівників гірничих підприємств

За порушення гірничого законодавства працівники гірничих підприємств несуть дисциплінарну відповідальність згідно з Положенням про дисципліну працівників гірничих підприємств, що затверджується Кабінетом Міністрів України”;

в) “Текст статті 9 Закону України “Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації” (Відомості Верховної Ради України, 1997 р., N 49, ст. 299; 1998 р., N 45, ст. 271; 2002 р., N 48, ст. 361) викласти в такій редакції:

“Порядок і форми обов'язкового висвітлення діяльності Верховної Ради України аудіовізуальними засобами масової інформації (виконання державного замовлення) визначаються окремою Постановою Верховної Ради України на весь період повноважень Верховної Ради України чергового скликання.

Голова Верховної Ради України в установленому порядку організовує роботу Апарату Верховної Ради України щодо укладання договорів з телерадіоорганізаціями про висвітлення діяльності Верховної Ради України”;

г) у Законі України “Про внесення змін до Закону України “Про телебачення і радіомовлення”:

частину другу статті 28 Закону України “Про телекомунікації” (Відомості Верховної Ради України, 2004 р., N 12, ст. 155) викласти в такій редакції:

“2. Надання телекомунікаційних послуг для потреб телебачення і радіомовлення регулюється Законом України “Про телебачення і радіомовлення”;

г) “Частину першу статті 14 Закону України “Про поховання та похоронну справу” (Відомості Верховної Ради України, 2004 р., N 7, ст. 47) доповнити пунктом “г” такого змісту:

“г) інвалідів війни”;

д) “Перше речення абзацу першого частини другої статті 35 Закону України “Про вищу освіту” (Відомості Верховної Ради України, 2002 р., N 20, ст. 134) викласти у такій редакції:

“2. Склад Наглядової ради національного вищого навчального закладу затверджується центральним органом виконавчої влади, у підпорядкуванні якого він перебуває”;

е) “Частину третю статті 75 Цивільного кодексу України (Відомості Верховної Ради України, 2003 р., N 40-44, ст. 356) після слів “своїх обов’язків” доповнити словами “порушення прав підопічного”;

є) “У частині третій статті 23 Закону України “Про оплату праці” (Відомості Верховної Ради України, 1995 р., N 17, ст. 121; 2002 р., N 41, ст. 294) цифри “50” замінити цифрами “30”;

ж) “У пункті 9 статті 11 Закону України “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” (Відомості Верховної Ради України, 2003 р., NN 49-51, ст. 376) слова “особи начальницького і рядового складу фельд’єгерської служби спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань зв’язку та інформатизації” виключити”;

з) “Частину першу статті 66 Закону України “Про виконавче провадження” (Відомості Верховної Ради України, 1999 р., N 24, ст. 207; 2003 р., N 5, ст. 46; 2004 р., N 6, ст. 37) доповнити реченням такого змісту: “У разі якщо нерухомість за вказаною ціною не буде реалізована на перших торгах, то

на повторних торгах початкова ціна, за якою вона реалізується, знижується не більше, ніж на 30 відсотків”;

и) у Законі України “Про охорону прав на промислові зразки” (Відомості Верховної Ради України, 1994 р., N 7, ст. 34; 2001 р., N 8, ст. 37; 2002 р., N 16, ст. 114, N 35, ст. 256):

пункти 2, 3 та 4 статті 12 замінити пунктом 2 такого змісту:

“2. Дата подання заявки встановлюється згідно з пунктами 9, 10 та 11 статті 14 цього Закону”.

У разі внесення змін до статті, яка має декілька частин, пунктів, абзаців, слід обов'язково зазначити місце розташування цих змін.

Приклади:

а) статтю 151 Кримінально-виконавчого кодексу України (Відомості Верховної Ради України, 2004 р., N 3-4, ст. 21) доповнити частиною сьомою такого змісту:

“7. Засудженим до довічного позбавлення волі може бути подано клопотання про його помилування після відбуття ним не менше двадцяти років призначеного покарання”;

б) частину першу статті 57 Закону України “Про освіту” (Відомості Верховної Ради України, 1996 р., N 21, ст. 84; 2001 р., N 2-3, ст. 10; 2002 р., N 12-13, ст. 92; 2003 р., N 10-11, ст. 86; 2004 р., N 15, ст. 228, N 17-18, ст. 250, N 43-44, ст. 493; 2005 р., N 4, ст. 83, N 7-8, ст. 162, NN 17-19, ст. 267; із змінами, внесеними Законом України від 20 грудня 2005 року N 3235-IV) після абзацу четвертого доповнити новим абзацом такого змісту:

“надання пільгових довготермінових кредитів на будівництво (реконструкцію) і придбання житла”.

У зв'язку з цим абзаци п'ятий – чотирнадцятий вважати відповідно абзацами шостим – п'ятнадцятим”;

Доповнення норми чи речення словами здійснюється за такими ж правилами.

Наприклад:

у Законі України про внесення змін до Закону України “Про енергозбереження” перше речення частини другої статті 24 після слів “переробки програм і проектів” доповнити словами “та усунення недоліків у не прийнятих в експлуатацію будівлях, спорудах або інженерних об’єктах”.

Якщо зміни і доповнення вносяться до декількох законів, вони розміщуються в хронологічному порядку. Причому, якщо в переліку актів, до яких вносяться зміни, є кодекси, вони розташовуються на початку проекту.

У разі доповнення закону новим розділом, главою чи статтею нумерація не змінюється.

Приклади:

а) Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо додаткових гарантій захисту фінансових інтересів держави”

“Доповнити розділом II¹ такого змісту:

“Розділ II¹

Громадський контроль у сфері державних закупівель

Стаття 17¹. Участь громадськості у формуванні та реалізації державної політики у сфері державних закупівель”;

б) Закон України “Про внесення змін до Сімейного кодексу України”

“Доповнити розділ IV Кодексу главами 20¹, 20² такого змісту.”;

в) Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв’язку з прийняттям Закону України “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування”

“Кримінальний кодекс України (Відомості Верховної Ради України, 2001 р., № 25-26, ст. 131) доповнити статтею 212² такого змісту:”.

Щодо зміни термінології або назви органів у всьому тексті закону, то їх слід об’єднати та розмістити в кінці законопроекту.

Наприклад:

“У тексті Закону слова “угода” в усіх відмінках і числах замінити словом “договір” у відповідному відмінку і числі”; “У тексті Закону слова “фонд сприяння зайнятості”, “державний фонд сприяння зайнятості”, “державний фонд сприяння зайнятості населення” у всіх відмінках замінити словами “Фонд загальнообов’язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття” у відповідному відмінку”.

Крім того, варто пам’ятати, що при написанні законопроектів дотримуються правил орфографії та граматики. Тому під час внесення змін до законів треба враховувати розділові знаки як ті, що є в тексті закону, так і ті, що мають бути поставлені у зв’язку із зміною тексту відповідно до встановлених вимог української ділової мови.

Наприклад:

у Законі України “Про місцеве самоврядування в Україні” пункт 51 частини першої статті 26 було доповнено словами “а також щодо придбання об’єктів державної власності”. У цьому випадку перед сполучником “а” слід було б поставити кому або внести зміну таким чином, щоб зберегти розділовий

знак, що є в тексті (підібрати більше слів для зміни, дати нову редакцію підпункту тощо).

Також при внесенні змін до частини другої статті 21 Закону України “Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи” друге речення після слів “померлого громадянина” доповнено словами “смерть якого, пов’язана з Чорнобильською катастрофою”. При цьому не враховано, що перед словом “смерть” та після слова “катастрофою” стоять коми.

Ігнорування правил пунктуації може призвести до перекручування змісту тексту закону під час внесення до нього змін, а, відтак, до помилок в процесі застосування закону.

Підготовка переліку законодавчих актів про визнання їх такими, що втратили чинність

Перелік законодавчих актів, які підлягають визнанню такими, що втратили чинність, повинен бути юридично обґрунтованим і вичерпно повним.

Підготовка проекту закону проводиться після вивчення й аналізу всього законодавства, що стосується його теми. При цьому слід працювати із законами, які підтримуються в контрольному стані, та перевіряти всі відмітки, що зроблені на актах.

До переліку як самостійні позиції включаються всі законодавчі акти, що суперечать новому прийнятому закону, та акти, які стосуються його теми, що фактично втратили значення.

Не слід скасовувати акти в загальній формі (тобто без їх перелічення), оскільки це ускладнить застосування такого закону на практиці.

Як **негативний приклад**, можна навести Закон України від 16 листопада 1995 року “Про деякі питання оподаткування підакцизних товарів”, яким передбачено скасування пільг щодо сплати ввізного мита, митних та акцизних зборів при ввезенні на територію України підакцизних товарів. Проте переліку законодавчих актів, які втрачають чинність у зв'язку із цією нормою Закону, не визначено.

Такий перелік було затверджено пізніше Законом України від 22 грудня 1995 року “Про визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів з питань оподаткування підакцизних товарів”.

До переліку включаються всі акти або їх окремі норми, якими вносилися зміни до законів, що скасовуються. Якщо такі акти були опубліковані у Відомостях Верховної Ради України, то зазначається рік опублікування, номер Відомостей та стаття в них.

Закони тимчасової дії, строк дії яких минув, до переліку не включаються. Якщо віднесення акта до тимчасових викликає сумнів, то такий акт включається до числа тих, що підлягають визнанню такими, що втратили чинність.

Якщо закон (його стаття), який підлягає скасуванню, містить вказівку на додаток, то додаток окремо в переліку не згадується, оскільки він скасовується разом із нормою, що його затверджує.

У разі потреби скасувати або змінити додаток до закону чи до його окремої частини, до переліку включається додаток.

Наприклад:

“Визнати таким, що втратив чинність, пункт 1 додатку № 2, затвердженого Законом України...” (наводиться назва Закону та джерело його опублікування).

У переліку всі законодавчі акти розташовуються в хронологічному порядку за датою їх видання, а також з урахуванням дати їх опублікування у Відомостях Верховної Ради України.

Переліки законів, які підлягають визнанню такими, що втратили чинність, готуються як у вигляді цілісного закону, так і у вигляді додатку до нього (якщо перелік налічує багато актів). В останньому випадку в додатку обов'язково зазначається, яким законом він затверджується.

Якщо є доцільність встановлення терміну набрання чинності таким законом, він, як і аналогічний закон про внесення змін, має складатися з двох розділів: затвердження переліку актів, які підлягають визнанню такими, що втратили чинність, та термін набрання чинності.

Приклади:

а) Закон України “Про визнання таким, що втратив чинність, пункту “і” статті 19 Закону України “Про Єдиний митний тариф”

“Верховна Рада України п о с т а н о в л я є :

1. Визнати таким, що втратив чинність, пункт “і” статті 19 Закону України “Про Єдиний митний тариф” (Відомості Верховної Ради України, 1992 р., № 19, ст. 259; 1993 р., № 24, ст. 270; 1996 р., № 41, ст. 192).

2. Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування”;

б) Закон України “Про визнання такими, що втратили чинність, деяких указів Президії Верховної Ради Української РСР” (Відомості Верховної Ради), 2002, N 51, ст. 371)

“У зв'язку з прийняттям нового Кримінального кодексу України Верховна Рада України п о с т а н о в л я є:

1. Визнати такими, що втратили чинність:

Указ Президії Верховної Ради Української РСР від 9 липня 1964 року “Про кримінальну відповідальність за посів південних маньчжурських і південних чуйських конопель” (Відомості Верховної Ради УРСР, 1964 р., N 29, ст. 397);

Указ Президії Верховної Ради Української РСР від 29 квітня 1988 року “Про кримінальну відповідальність за жорстоке поводження з тваринами” (Відомості Верховної Ради УРСР, 1988 р., N 19, ст. 481);

частину третю статті 1 Указу Президії Верховної Ради Української РСР від 3 серпня 1988 року “Про відповідальність за порушення встановленого порядку організації і проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій” (Відомості Верховної Ради УРСР, 1988 р., N 33, ст. 808);

статтю 2 Указу Президії Верховної Ради Української РСР від 19 січня 1990 року “Про відповідальність за порушення вимог, спрямованих на поліпшення екологічної обстановки в Українській РСР” (Відомості Верховної Ради УРСР, 1990 р., N 5, ст. 60).

2. Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування”;

в) Закон України “Про визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів з питань оподаткування підакцизних товарів”

“У зв'язку з прийняттям Закону України “Про деякі питання оподаткування підакцизних товарів” Верховна Рада України п о с т а н о в л я є :

Визнати такими, що втратили чинність з 1 січня 1996 року, законодавчі акти України в частині звільнення від сплати ввізного мита, митних та акцизних зборів і податку на добавлену вартість згідно з переліком, що додається”.

“Додаток до Закону України “Про визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів з питань оподаткування підакцизних товарів” від 22 грудня 1995 року

ПЕРЕЛІК

законодавчих актів України, що втратили чинність

1. Пункт 5 статті 18 Закону України “Про зайнятість населення” (Відомості Верховної Ради України, 1991 р., № 14, ст. 170) в частині звільнення від сплати ввізного мита, митних та акцизних зборів і податку на добавлену вартість з підакцизних товарів, що імпортуються.

2. Частина перша статті 7 Закону України “Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи “ (Відомості Верховної Ради України, 1991 р., № 16, ст. 198; 1992 р., № 13, ст. 177) в частині звільнення від сплати ввізного мита, митних та акцизних зборів і податку на добавлену вартість з підакцизних товарів, що імпортуються.

3. Пункт 18 частини першої статті 20, частина друга статті 23, частини перша і друга статті 61 Закону України “Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи (Відомості Верховної Ради України, 1992 р., № 13, ст. 178, № 37, ст. 543) в частині звільнення від сплати ввізного мита, митних та акцизних зборів і податку на добавлену вартість з підакцизних товарів, що імпортуються.

4. Стаття 21 Закону України “Про банки і банківську діяльність” (Відомості Верховної Ради України, 1991 р., № 25,

ст. 261; 1993 р., № 28, ст. 277) в частині звільнення від сплати ввізного мита, митних та акцизних зборів і податку на добавлену вартість з підакцизних товарів, що імпортуються”.

Супровідні матеріали, що подаються із законопроектом

1. Законопроект вноситься на реєстрацію разом з проектом постанови, яку пропонується Верховній Раді України прийняти за результатами його розгляду, списком авторів законопроекту, пропозицією щодо кандидатури доповідача на пленарному засіданні та пояснювальною запискою, яка має містити:

- 1) обґрунтування необхідності прийняття законопроекту, цілей, завдань і основних його положень та місця в системі законодавства;
- 2) обґрунтування очікуваних соціально-економічних, правових та інших наслідків застосування закону після його прийняття;
- 3) інші відомості, необхідні для розгляду законопроекту.

2. У разі внесення законопроекту, реалізація якого впливає на видаткову та/або доходну частину державного чи місцевих бюджетів, до нього додаються фінансово-економічне обґрунтування (розрахунок розміру витрат) та пропозиція щодо покриття цих витрат.

3. Якщо реалізація законопроекту не впливає на видаткову та/або доходну частину державного чи місцевих бюджетів, про це зазначається в пояснювальній записці.

4. У разі внесення законопроекту, остаточне прийняття рішення щодо якого можливе лише за результатами

референдуму, ця обставина повинна бути зазначена у пояснювальній записці.

5. До законопроекту про внесення змін до законів додається порівняльна таблиця, яка містить редакцію відповідних положень (статей, частин, пунктів, абзаців тощо) чинного закону та нову його редакцію з урахуванням запропонованих змін.

6. Якщо законопроект вноситься за погодженням з відповідними органами виконавчої чи судової влади, до нього додається таке погодження.